

Erdogan boýun egdirildi

Category: Kitapcy, Malié we ykdysadyýet

написано kitapcy | 26 января, 2025

Erdogan boýun egdirildi ERDOGAN BOÝUN EGDIRILDI

Görýänsiňiz, Erdogan global kapitalyň öñünde boýun egdi: Mehmet Şimşege we onuň toparyna «gaznany» ynandy...

Görýänsiňiz, Erdogan NATO imperializmine boýun egdi: Russiýany garşysyna dikip, «ukrainaçy» boldy oturyberdi...

Bu iki görünýäniň arasyndaky baglanyşygy analizlemek gerek. Şuňa meňzeş boýna dakylma Atatürkün döwründen daşgaryn – 150 ýyllyk taryhy myzda zol gaýtalanylý dur:

1854-nji ýyl. Osmanly ilkinji gezek daşardan karz almaga mätäçlik duýdy. Ýogsam bolmasa, ýüzlerçe ýylyň dowamynda döwletiň bergisiniň bolman gelmegi başga ýerde mysalyna duş gelinmeýän ýagdaýdy...

Russiýa garşıy alnyp barylan Krym urşy (1853-1856) bilen Osmanly bergi etmäge mejbur edildi. (Prosentiň haramdygy, süýthorluguň jezasynyň bardygy kimiň piñinedi. Daşarky borçdan öñ 1847-nji ýylда Osmanly Söwda Kazyétlerinde 12%-lik göterim kanunylaşdyryldy. Göterim (prosent) söz oýnatmak arkaly «halal sagadyň nrhy» diýlip kanunylaşdyryldy!)

Russiýa bilen uruşdan öñ Osmanlynyň (1852-nji ýylyň 1-njj marty bilen 1853-nji ýylyň 28-nji fewral aralygy) ýyllyk býužeti des-deňdi.

Girdeji: 1.462.000 halta...

Çykdajy: 1.462.800 halta...

Krym urşy býužeti bozdy, gerimi giňelen uruş çykajysy zerarly 1854-nji ýylда 3 million sterling kredit alyndy.

Prosent derejesi 6%, ýyllyk amortizasiýasy 4%, ýyllyk çykajysy 210 müň sterlingdi. Bergini üzmek üçin Müsürden gelýän girdejiler görkezildi.

Şol döwür Ýewropanyň walýuta çalşygy nokatlarynda Osmanlynyň san-sajagy bolmadyk baýlygy hemmeleriň dilindedi. Ýagny, «berilen karzyň hökman bir garşylygy bolaýmaly» diýilýärdi!

* * *

1855-nji ýyl. 5 million sterling çemesi ikinji gezek karz alyndy.

Prosent derejesi 1%, amortizasiýasy 1%, ýyllyk çykajysy 250 müň sterlingdi. Müsür girdejileriniň bakiýesi esas görkezildi, şeýle-de iňlis we fransuz hökümetleri şayat durdy.

1858-nji ýyl. Ýene 5 million sterling karz alyndy. Prosent derejesi 6%, amortizasiýasy 2%, ýyllyk çykajysy 400 müň sterlingdi.

Stambulyň gümrük girdejileri, duz salgydy, temmäkiden gelýän girdejiler esas görkezildi.

Bu bergilere garamazdan, osmanly býužeti 1860-nju ýylда 1 million 376 müň 975 sterlingiň ýerini dolup bilmedi. Boşlaňlygy doldurmak üçin 2 million 37 müň 220 sterling karz alyndy. Prosent derejesi 6%, amortizasiýasy 1%, ýyllyk çykajysy 142 müň sterline barabardy. Öwezine birnäçe sanjagyň (provinsiýanyň) dürli ugurlardan toplaýan salgydy esas görkezildi.

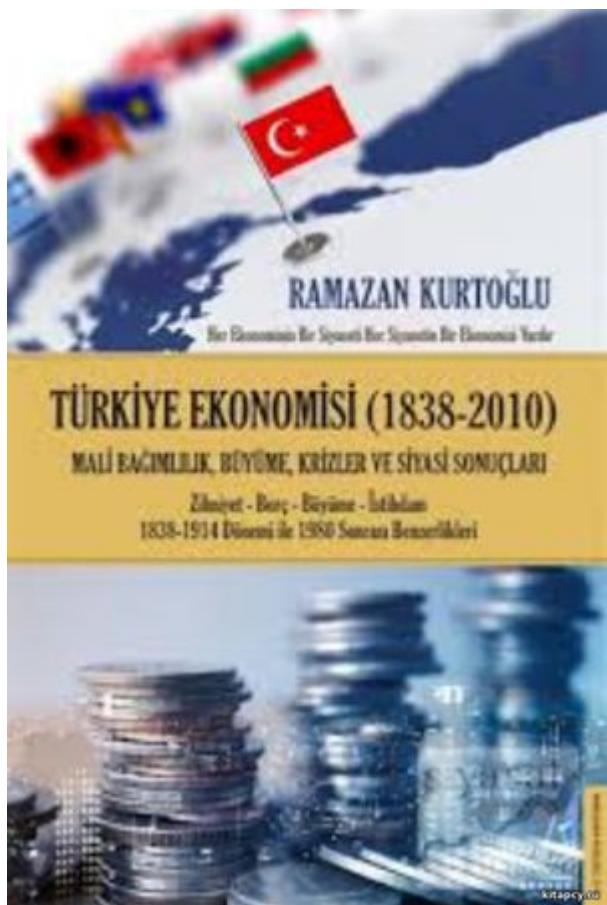
Ýyllaryň dowamynnda karz alyndygysaýy býužet boşaberdi.

Şondan soňky ýylyň boşlugy 1 million 550 müň 11 sterline deň boldy.

1862-nji ýylyň (8 million sterling) we 1863-nji ýylyň (8 million sterling) karzlary, 1869-nju ýylда 22 million 222 müň sterline we 1870-nji ýylda 31 million 680 müň sterline çenli artdy.

Wagtyň geçmegin bilen prosentler ilki 9%-e, soň 18"-e çenli artdy. Ýyllyk çykajylar 1 million 527 müň 778 sterline

ýetdi. (Üns beriň, bulara içerki bergileri goşamogam).

Osmanly wagtyň geçmegi bilen bergilerini, prosentlerini üzüp bilmez ýaly ýagdaýa geldi. Daşary ýurt kapitaly almaly zatlary üçin Stambulda «Düýunu-Umumiýe» gurdy we almaly zadyny halkdan zor bilen toplamaga başlady.

Netijede... Bergileri 1955-jı ýylда Türkiýe Respublikasy üzüp geldi. Pariž ylalaşygyna laýyklykda Türkiýäniň paýyna düşen Osmanly bergileriniň jemi prosentler bilen bilelikde 107 million 528 müň 471 million altyn lirady.

Berginiň osmanly syýasatyna eden täsirini ertire goýalyň. Çünkü düýni bilmeyänleriň şu gün näme edip ýörenini görýärис: «Doly garaşsyzlyk» diýip oturan Erdogan Osmanlyny dargadan bergä batyrma syýasatyna boýun egdirildi.

Atatürkün kürsüsini saklap oturan Kylyçdarogly saýlaw döwründe «karz pul tapdym» diýip öwündi.

Ýeri, Imamogly näderkä?

Soner ÝALÇYN.

«SÖZCÜ» gazeti, 11.07.2023 ý. Maliýe we ykdysadyýet